

Sygn. akt II CSK 322/14

POSTANOWIENIE

Dnia 28 stycznia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Anna Owczarek

Protokolant Agnieszka Łuniewska

w sprawie z wniosku J. J.
przy uczestnictwie M. J.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 28 stycznia 2015 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w Ł.
z dnia 29 października 2013 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie w części oddalającej
apelację (pkt 2) i orzekającej o kosztach postępowania (pkt 3) i w
tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Ł. do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W toku postępowania o podział majątku wspólnego małżonków J. J. i M. J., których separację orzeczono wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2009 r., ustalenie składu majątku wspólnego nie budziło zasadniczych kontrowersji, sporne pozostawało jedynie określenie jaka część środków pieniężnych pobranych przez uczestnika M. J. z konta bankowego w Banku w S. w czasie trwania wspólności majątkowej nie została przeznaczona na potrzeby rodziny, ani na prowadzoną działalność gospodarczą, oznaczenie udziałów uczestników w majątku wspólnym oraz rozliczenie nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika.

Po powtórny rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy w S. postanowieniem z dnia 14 grudnia 2012 r. ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestników wchodzi spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego o wartości 225.000 zł, niezabudowana nieruchomości w miejscowości B. o wartości 15.450 zł, równowartość ceny sprzedaży nakładów na działkę rekreacyjną w kwocie 18.850 zł, równowartość cen uzyskanych ze sprzedaży samochodu renault scenic i koparki dresser w kwotach odpowiednio 12.000 i 15 000 zł, wierzytelność o zwrot środków zgromadzonych na rachunku bankowym prowadzonym przez Bank w S. w kwocie 1.039,20 zł oraz środki pieniężne pobrane przez uczestnika i nie zużyte na potrzeby rodziny w kwocie 182 481,97 zł. Sąd Rejonowy oddalił wniosek uczestnika o ustalenie nierównych udziałów małżonków w tym majątku i dokonał jego podziału, przyznając wnioskodawczyni J. J. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, a uczestnikowi M. J. pozostałe składniki majątku wspólnego. Wyrównanie udziałów nastąpiło poprzez zasądzenie od uczestnika na rzecz wnioskodawczyni kwoty 9.910,58 zł. Ponadto Sąd Rejonowy przyjął, że z majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego uczestnika poniesione zostały nakłady w kwocie 164.107,23 zł w formie opłat leasingowych oraz innych należności z umowy leasingu maszyny do robót ziemnych INNA/CAT 432D uiszczonych w czasie trwania wspólności majątkowej. Niesporne było, że uczestnik, korzystając z przewidzianej w umowie leasingu opcji kupna, nabył tę maszynę za kwotę 1.927,60 zł już po ustaniu wspólności majątkowej, w dniu 30 czerwca 2009 r. Sąd Rejonowy uznał, że maszyna stanowi składnik majątku osobistego uczestnika, a poniesione w czasie

trwania wspólności majątkowej wydatki związane z umową leasingu są nakładami na ten majątek. W ramach rozliczeń z tytułu nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika Sąd Rejonowy zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kwotę 82.053,61 zł.

Sąd Okręgowy w Ł., rozpatrujący sprawę na skutek apelacji uczestnika, postanowieniem z dnia 29 października 2013 r. zmienił orzeczenie Sądu Rejonowego jedynie poprzez obniżenie wielkości kwoty pieniężnej pobranej przez uczestnika z banku i niezużytej na potrzeby rodziny z 182.481,97 zł do 165.981,97 zł, co spowodowało zmniejszenie dopłaty dla wnioskodawczynie z kwoty 9.910,98 zł do kwoty 1.660,58 zł. W pozostałej części Sąd odwoławczy oddalił apelację. Zmiana postanowienia była spowodowana odmienną oceną dowodów – w jej wyniku Sąd Okręgowy przyjął, że na konto bankowe uczestnik wpłacił cenę uzyskaną ze sprzedaży koparki dresser, odrębnie rozliczoną w postanowieniu działowym przez Sąd pierwszej instancji, której powtórne uwzględnienie byłoby błędem.

Uczestnik zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w części oddalającej jego apelację skargą kasacyjną opartą na obydwu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c.

Zarzucił naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 45 § 1 w zw. z art. 33 k.r.o. polegające na dopuszczeniu możliwości rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na składnik majątkowy nabyty przez uczestnika po ustaniu wspólności majątkowej, a więc niebędący składnikiem majątku wspólnego w chwili ustania wspólności majątkowej, a jednocześnie przynoszący dochód stanowiący równowartość środków pieniężnych uznanych przez Sąd Okręgowy za składnik majątku wspólnego.

W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania podniósł naruszenie art. 378 § 1, art. 227 w zw. z art. 217 § 2 i 3 k.p.c. polegające na ich niezastosowaniu i nierozważeniu wszystkich wniosków i zarzutów apelacji, a konkretnie pominięcie wniosku uczestnika o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego oraz zarzutów dotyczących rozliczenia nakładów z majątku wspólnego, za które Sąd uznał pokrycie z tego majątku kosztów związanych z umową leasingu koparko-ładowarki CAT/INNA.

We wnioskach skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia w części oddalającej apelację uczestnika i przekazania sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawowym zagadnieniem wymagającym rozstrzygnięcia jest kwestia, w jaki sposób powinny być rozliczone w postępowaniu o podział majątku wspólnego koszty i korzyści wynikające z umowy leasingu z opcją zakupu przedmiotu tej umowy, zawartej przez jednego z małżonków w związku z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą w czasie obowiązywania wspólności majątkowej małżeńskiej, opłacanej w przeważającej części z majątku wspólnego.

Przewidzianą w tej umowie opcję zakupu zrealizował już po ustaniu wspólności majątkowej małżonek będący stroną umowy leasingu.

Sądy obydwu instancji uznały, że właściwa będzie w tym wypadku konstrukcja rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika, którym stała się koparko-ładowarka CAT/INNA po skorzystaniu przez uczestnika z opcji kupna. Konstrukcję tę uczestnik jednak słusznie krytykuje. Nakłady z majątku wspólnego na majątek osobisty małżonka już w chwili ich dokonywania muszą powodować przymnożenie (zakup nowych składników, ulepszenie już istniejących) lub utrzymanie majątku osobistego małżonka. Tymczasem zawarta w czasie trwania wspólności majątkowej umowa leasingu z opcją zakupu przedmiotu tego leasingu nie była czynnością mającą spowodować powstanie majątku odrębnego uczestnika. Wynikające z umowy leasingu prawo wykorzystywania koparko-ładowarki oraz przewidziane w tej umowie roszczenie o jej zakup w terminie wskazanym w umowie stanowiły prawa majątkowe, które wchodziły do majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 31 § 1 k.r.o., nie została bowiem wypełniona żadna z przewidzianych w art. 33 k.r.o. przesłanek umożliwiających zaliczenie aktywów wynikających dla leasingobiorcy z tej umowy do jego majątku osobistego. Koszty uzyskania tych praw nie miały więc charakteru nakładów na majątek odrębny uczestnika, lecz stanowiły wydatki ponoszone na uzyskanie prawa wchodzącego do majątku wspólnego. Dokonanie rozliczeń

w oparciu o zakwestionowany przez uczestnika art. 45 k.r.o. było więc wadliwe co do zasady. Zbędne jest w tej sytuacji analizowanie zarzutu nieuwzględnienia przewidzianego w tym przepisie wyłączenia rozliczeń w wypadku, kiedy nakłady poczynione zostały na przedmiot przynoszący dochód.

Podział majątku wspólnego następuje przy uwzględnieniu jego wartości z dnia dokonywania podziału, ale według stanu istniejącego w chwili ustania wspólności majątkowej. W chwili ustania wspólności majątkowej zaś w skład majątku wspólnego wchodziło wynikające z umowy leasingu prawo użytkowania maszyny CAT/INNA i roszczenie o jej nabycie. To, że umowa leasingu zawarta była jedynie przez uczestnika nie miało znaczenia w realiach niniejszej sprawy, z uwagi na ustabilizowaną od dawna wykładnię przepisów prawa rodzinnego, dotyczących wspólności majątkowej, odróżniających stosunki majątkowe zewnętrzne i stosunki wewnętrzne między małżonkami. Istotą wspólności majątkowej małżeńskiej jest to, że o przynależności konkretnego prawa do określonej masy majątkowej małżonków (majątku wspólnego, majątku odrębnego) decydują przepisy prawa rodzinnego, nie zaś to, czy dany przedmiot majątkowy nabyty został w wyniku czynności dokonanej przez jednego czy też przez oboje małżonków. Objęcie majątkiem wspólnym uprawnień i roszczeń wynikających z umowy leasingu miało ten skutek, że konieczne było ich uwzględnienie przy ustalaniu składu majątku wspólnego. Późniejsze (mające miejsce już po ustaniu wspólności majątkowej) przekształcenie roszczenia o zakup ładowarko-koparki w prawo własności tej maszyny nie zmieniło wspólnego charakteru praw majątkowych stron, skoro bowiem roszczenie o nabycie niepodzielnego przedmiotu przysługiwało im wspólnie, to tak samo traktować należy prawo, które powstało w wyniku realizacji tego roszczenia, nawet jeśli nabycie własności nastąpiło w wyniku czynności podjętych przez jednego małżonka po ustaniu wspólności. W tym wypadku dokonanie zakupu stanowiło działanie mające na celu zachowanie wspólnego prawa. Rozwiązanie takie odpowiada założeniom przyjmowanym od dawna w orzecznictwie i to nie tylko w zakresie realizacji roszczeń wchodzących w skład majątku wspólnego, ale także mniej pewnych uprawnień jakie wynikają z ekspektatywy (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1970 r., I CR 444/69, OSNCP 1970/11/203, uchwałę z dnia 12 stycznia 1978 r. mającą moc zasady prawnej, III CZP 86/77, OSNC

1978/10/171, uchwałę z dnia 4 kwietnia 1990, III CZP 10/90, nie publ. poza bazą Lex nr 9021, czy postanowienie z dnia 20 września 2012 r., IV CSK 10/12, nie publ. poza bazą Lex nr 1230172).

Ponieważ zaskarżone orzeczenie zapadło przy błędnym zastosowaniu art. 45 § 1 k.r.o. w zw. z art. 33 k.r.o., jakkolwiek stało się to z innych przyczyn niż uważał skarżący, konieczne było uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Uzasadnione były także zgłoszone przez skarżącego zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego – art. 227 k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 i 3 k.p.c. (w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.), ponieważ potrzeba ewentualnego przeprowadzenia wnioskowanego dowodu nie została rozważona przez Sąd Okręgowy, a w zestawieniu z błędnym zastosowaniem art. 45 § 1 k.r.o. wniosek ten będzie wymagał oceny w odmiennym kontekście prawnym. Natomiast podnoszony przez uczestnika zarzut nieustosunkowania się przez Sąd Okręgowy do jego argumentów dotyczących prawidłowości rozliczenia nakładów okazał się nieuzasadniony, ponieważ Sąd drugiej instancji, jakkolwiek skrótowo, omówił podniesione przez uczestnika zarzuty wyjaśniając, że w zakresie, w jakim nie poczynił odmiennych ustaleń podziela stanowisko Sądu Rejonowego.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z treści art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1, art. 108 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c.